

PRÁVO

v čs. ozbrojených silách

V dalším rozvoji socialistické společnosti, spojeném s cílevědomým posilováním vědeckého řízení společenských procesů, se podstatně zvyšuje úloha společenských věd. Strana klade důraz nejen na systematický rozvoj sociálně ekonomických a politických problémů socialistické státnosti, ale i na vědecké rozpracování a praktickou realizaci jejích právních aspektů.

Závěry XIII. sjezdu KSČ v tomto směru zdůrazňují, že „významnou podmínkou rozvoje socialistické demokracie je důsledné uplatňování společenské funkce socialistického práva, dodržování socialistické zákonnosti jako nástrojů, které zajišťují stabilitu, vnitřní organizovanost a jednotu socialistické společnosti“.

Právu připadají důležité úkoly i v čs. ozbrojených silách a v celém komplexu obranného systému státu; ozbrojené síly jsou totiž specifickou a přitom nedílnou součástí státního mechanismu.

Socialistickým právem fixovaná stabilita, jednotnost a pravidelnost života vojenského organismu je jedním ze základních předpokladů jeho správné funkce. Do čs. ozbrojených sil se promítají obecně platné právní normy. Současně však dochází i k jejich adekvátní modifikaci, neboť je řada právních problémů vlastních jen vojenskému organismu, jež je třeba vědecky zkoumat a řešit.

Právní normy v čs. ozbrojených silách vymezují dělbu práce mezi jednotlivé orgány, upevňují jejich vzájemné vztahy, stanoví funkční uspořádání, kompetenci, odpovědnost, základní principy výstavby, práva a povinnosti vojáků, jsou účinným nástrojem ochrany ozbrojených sil apod.

Zvyšuje se význam právních norem jako nástroje správy včetně řízení a velení. Vzhledem ke specifické ozbrojených sil je v nich právní úprava, právní regulování širší, než na jiných úsecích socialistické společnosti.

Úroveň práva není však stále uspokojivá, což se negativně odráží nejen v zákonnosti a kázní, nýbrž i v celkové správě a řízení jednotlivých procesů činnosti ozbrojených sil.

Přestože se prosazují a konstituují stále rozhodněji nové společenskovední obory, právní vědy stály až do nedávna v pozadí. Doznívá nesprávný názor, že právo je jen souhrn direktivních předpisů, směrnic apod., jejichž význam spočívá hlavně v tom, že jsou závazné a vynutitelné sankcí. Právní aspekty v ozbrojených silách se řeší více méně z politických či vojenskoodborných pozic.

Právo v ozbrojených silách je specifickou složitou soustavou promyšleně vytvářených a cílevědomě ovlivňovaných vztahů mezi lidmi navzájem, mezi státem a občany i mezi různými hospodářskými a společenskými institucemi. Současně musí napomáhat plnému rozvíjení socialistických principů tvořících základ čs. ozbrojených sil, stabilizovat v nich se rozvíjející socialistické vztahy a dávat plný průchod tvůrčí iniciativě a aktivitě vojáků, chránit bojeschopnost ozbrojených sil, kázeň a pořádek v nich stanovený. Působení právních norem je jedním z významných faktorů dalšího rozvoje čs. ozbrojených sil v rámci socialistické společnosti. **Bez aktivní účasti právních věd nelze úspěšně a komplexně řešit problematiku ozbrojených sil. Nelze je nahradit jinými spole-**

čenskovešedními obory, např. sociologii, politickými vědami, či vojenskou vědou, jak se doposud někdy stává.

V souvislosti s další výstavbou ozbrojených sil a zkvalitňováním velení vystupuje do popředí nutnost teoretického rozpracování a praktického řešení státního, správního, hospodářského a mezinárodního válečného práva.

Státní a správní právo

Požadavek XIII. sjezdu KSČ „zdokonalit metody a formy státní správy, posílit záruky zákonnosti v jejich činnosti“, platí plně i pro ozbrojenou sílu. Velení se uskutečňuje vedle zákonů, vládních nařízení a základních vojenských řádů dalšími specifickými právními normami, stanovenými centrálními orgány: nařízeními, směrnicemi apod. Specifickou formou velení je rozkaz, jehož právní závaznost pro podřízené je nepopíratelná. To předpokládá ovšem věnovat zvýšenou pozornost institutům správního práva, které se bezprostředně vztahují na velení, na postavení a rozhodování velitele jako představitele státní moci a správy na vymezeném úseku činnosti, na postavení vojáků socialistické armády, jejich zákonná práva i povinnosti. V zájmu soustředěného úsilí k jednotnému dosažení hlavních cílů, upevnění bojeschopnosti ozbrojených sil a jejich ochrany bude v nich postupovat zužování právní úpravy pomaleji, než na ostatních úsecích socialistické společnosti. Vojenská služba bude nepochybně ještě dlouhou dobu vrcholnou občanskou i právní povinností, v níž se budou promítat rozpory mezi dílčími zájmy jednotlivce i společnosti, které bude třeba řešit mimo jiné i právními normami.

Mimořádný význam mají právní základy centralismu a nedílné velitelské pravomoci, vymezení jejich právních hranic i právní formy jejich realizace. Prohlubování centralismu a nedílné velitelské pravomoci totiž neznamená mechanické a libovolné rozšiřování státně mocenského zasahování veliteli vyšších stupňů do všech společenských vztahů nižších stupňů velení; nespočívá ve stále širší koncentraci rozhodovací pravomoci u velitele. Takový postup by vedl k inflaci „právních“ předpisů, k rozptylování „právní“ úpravy, ke ztrátě přehledu o „právních“ předpisech atd. Z rozboru např. vyplývá, že úprava práv a povinností velitele roty jsou zakotveny v 45ti dílčích vojenských předpisech, velitele pluku v 50—60ti předpisech apod. To svědčí o nutnosti tento stav odborně právně přezkoumat a na zá-

kladě teoreticky ujasněné koncepce překonat roztržičnost a nepřehlednost.

Upevňování centralismu předpokládá, především v souladu s rozvojem a úkoly armády, vymezit práva a povinnosti jednotlivých stupňů velení včetně reálné odpovědnosti, a povinností stanovit přiměřený rozsah práv. Jinak nelze mít za jejich plnění reálnou odpovědnost. **Mechanismus nedílné velitelské pravomoci v armádě včetně právních základů však není dosud z těchto hledisek rozpracován a vy- chází stále z obecných politických postu- látů.**

I v armádě musí mít právní a politic- kou odpovědnost nadřízený, který nesprávným rozkazem zasáhne do života vojsk. Problematika odpovědnosti za vydání protizákonného rozkazu, popřípadě za jeho splnění, je však nejasná teoreticky i prakticky.

Ve velení je třeba věnovat pozornost i společensko-politickému a právnímu postavení vojáků, zajištění jejich práv a svobod. Obecné deklarace v ústavě neposta- čují. Nemůže být pochyb o tom, že reál- ná váha a funkce práv a svobod vojáků závisí na praktické činnosti velitelů. Vojá- kům je třeba poskytnout právní ochranu vůči velitelům, neboť nelze, jak ukazuje běžná praxe, vyloučit překročení pravo- moci a libovůli. Vymezení práv musí být daleko konkrétnější, než dosud. Vojáci jsou plnoprávní občané socialistické re- publiky. Na ně se v plné míře vztahují platné právní normy a ústavní práva, kte- rá je třeba v souladu s rozvojem armády postupně v základních řádech specifikovat a konkretizovat. To povede mimo jiné k důslednějšímu plnění povinností vojen- ské služby.

Vyřešení těchto a řady ostatních záva- žných teoretických a praktických problémů správního a státního práva v čs. ozbroje- ných silách předpokládá širší teoretickou a vědeckovýzkumnou činnost, s důrazem na analýzu a rozpracování:

— právních základů výstavby čs. ozbro- jených sil, zásad právního regulování v nich,

— specifiky správy v ozbrojených si- lách, jejich prostředků, metod a forem,

— funkce ministerstva národní obrany v souvislosti s ujednčováním jednotlivých částí vojenského zákonodárství a s inte- grováním normotvorné působnosti MNO v rámci obranného systému ČSSR,

— koncepce tzv. vojenského práva v systému čs. právního řádu,

— upřesňování klasifikace normativ- ních aktů v čs. ozbrojených silách,

— postavení velitele jako představitele státní moci a správy,

— oprávnění, povinností, správní a hmotné odpovědnosti vojáků v souvislosti s výkonem služby,

— upravy кадровého zabezpečení ozbrojených sil včetně péče o jejich příslušníky,

— problematiky právního zastupování útvarů čs. ozbrojených sil apod.

Hospodářské právo

V souvislosti se zaváděním zdokonalené soustavy řízení národního hospodářství **roste význam a úloha hospodářského práva v ozbrojených silách.** Zahrnuje především hospodářskoprávní problematiku vztahů mezi MNO a socialistickými organizacemi. Postihuje upravy prostředků a nástrojů řízení mezi centrální a chozrasčotní sférou při materiálním zabezpečení ozbrojených sil, pravidla vzájemných vztahů mezi organizacemi, do nichž vstupují při kooperaci dodávek určených pro obranu a bezpečnost státu.

I v této oblasti je celá řada teoretických otázek bez hlubší teoretické analýzy a vědeckého výzkumu:

— právní regulace dodavatelsko-odběratelských vztahů, vznikajících při zabezpečování materiálních potřeb ochrany a bezpečnosti státu v nové soustavě řízení; využívání ekonomických nástrojů při zabezpečování potřeb ozbrojených sil, využívání a působení prostředků direktivního řízení při zabezpečování komplexní obrany státu,

— dodavatelsko-odběratelské vztahy, vznikající v celém hospodářství při přechodu na válečný stav,

— výzkum organizace hospodářské činnosti a jejího řízení při zajišťování dodá-

vek pro obranu a bezpečnost státu (od podniků přes nadpodnikové chozrasčotní orgány až po ústřední orgány hospodářského řízení),

— účinnost hospodářskoprávních předpisů, vydávaných v rámci nové soustavy zdokonaleného řízení při zabezpečování materiálních potřeb ozbrojených sil,

— právní aspekty mezinárodní dělby práce, zejména působením mezinárodních dvoustranných smluv při materiálním zabezpečení armád Varšavské smlouvy.

Mezinárodní válečné právo

Znalost smluvně zakotvených a obecně uznávaných norem mezinárodního válečného práva, které stanoví práva a povinnosti států v případě ozbrojeného konfliktu, by měla být samozřejmostí na všech velitelských stupních ozbrojených sil. Zvýšená pozornost by se měla v oboru působnosti ministerstva národní obrany věnovat sledování současného stavu této vědní disciplíny ve světě a rozpracování dílčích otázek podle potřeb naší obrany.

Vedle problematiky, spojené s objasňováním a výukou mezinárodního válečného práva, jde z hlediska ozbrojených sil především o tuto závažnou problematiku:

— vedení ozbrojeného boje soudobými válečnými prostředky ve světle mezinárodního válečného práva;

— právní postavení civilního obyvatelstva ve válkách,

— právní aspekty spojené se zapojením čs. ozbrojených sil do obranného systému Varšavské smlouvy,

— odpovědnost za porušování norem válečného práva atd.

ZVĚDEČTIT NORMOTVORNOU ČINNOST — VÝZNAMNOU SLOŽKU VELENÍ

Prohloubení a rozšíření vědeckého výzkumu v těchto oblastech právních věd se kladně odrazí i v normotvorné činnosti MNO. Zkvalitnění velení předpokládá **zvyšovat a zvědečtit i normotvornou činnost — významnou složku řízení a velení.**

V nedílné jednotě s rozhodováním o vojenskopolitických a organizačních změnách je nutné řešit vždy i jejich právní aspekty včetně konkretizace v právních předpisech a prohloubit účast a podíl odborníků již při zpracování koncepce a teoretickoprávních podkladů. Dále

— systematicky sledovat působení právních předpisů v životě vojsk, provádět jejich analýzu a právně sociologické průzkumy; zkoumat, jak se právní normy osvědčují v praxi vojsk, zda nejsou brzdou

a nedeformují skutečnost, zda a jak efektivně napomáhají rozvoji armády; zkoumat, jaké faktory působí na právní normy a jak tyto zpětně na život armádního organismu; respektovat soulad právní úpravy s objektivními podmínkami, aby se nestala pouhou fikcí;

— **usilovat o větší stabilitu zákonů a předpisů o ozbrojených silách;** uplatnit právo jako nástroj závazné regulace jen u vztahů, které takovou úpravu nezbytně vyžadují,

— **zakotvit všechny zásadní upravy o organizaci a působnosti příslušných orgánů a o právním postavení vojáků přímo v základních právních normách;** přitom zabezpečit terminologickou přesnost, systematickou přehlednost, srozumitelnost, vzá-

jemný soulad a návaznost celé soustavy právních norem,

— **zvýšit účinnost, omezit rozsah a počet právních předpisů i ostatních normativních aktů a zajistit jejich vzájemný soulad.**

Tvorba a realizace právních norem v ozbrojených silách musí být po obsahové stránce v souladu s pronikáním vědy a techniky do ozbrojených sil, s novým postavením a rozvojem lidského činitele, s rozšiřováním dosavadních a růstem nových projevů jeho tvůrčích sil ve všestranné přípravě a vedení ozbrojeného boje.

Při tvorbě uvnitř ozbrojených sil je **nutné právní normy zkoumat podle:**

— **právních vlastností úprav** (jde především o rozlišování obecných právních úprav např. rozkaz prezidenta republiky, rozkaz ministra národní obrany, nařízení a směrnice MNO, základní vojenské řády a ostatní právní předpisy platné v ozbrojených silách) a **individuálních právních úprav, odvozených od základních norem,**

— **orgánů ozbrojených sil, jímž přísluší vydávat právní úpravy** (jde především o zdůraznění centrální normotvorné činnosti),

— **povahy vztahů, vznikajících mezi zpracovatelem právní normy (normotvůrcem) a mezi subjektem práva** (jde o rozlišení úprav, které se vztahují na příslušné orgány, na jednotlivé vojáky či kategorie vojáků, na občany povolané ke služ-

bě v ozbrojených silách, na ostatní státní orgány apod.),

— **povahy právem regulovaných otázek** (jde o úpravy, které se týkají bojové činnosti vojsk, základního výcviku vojsk, politickoorganizační výstavby ozbrojených sil, materiálně technického zabezpečení apod.).

Zkvalitnění celkové normotvorby v působnosti MNO dále závisí na teoretickém rozpracování obecných požadavků, kladejších na právní normu, zejména aby byly vydány:

— formou zákona nebo na základě ustanovení zákona a k jeho provedení,

— k tomu zmocněnými orgány,

— stanoveným postupem a v předepsané formě,

— předepsaným způsobem publikování.

Tvorba právních norem v ozbrojených silách má své vnitřní zákonitosti. Normy nižší právní síly (např. rozkaz velitele pluku) nesmí obsahově odporovat normě vyšší právní síly (např. rozkaz ministra národní obrany). V této souvislosti bude třeba soustavněji se zabývat teoretickým rozpracováním otázek, které souvisejí s vymezením

— pravomoci a způsobilosti příslušných orgánů tvořit a vydávat právní úpravy,

— způsobu tvorby právních norem a forem jejich publikace.

SYSTEMATICKY ROZVÍJET PRÁVNĚ TEORETICKOU A VĚDECKOVÝZKUMNOU ČINNOST V PŮSOBNOSTI MNO

Rozvoj teoretické a vědeckovýzkumné činnosti předpokládá mimo jiné prohloubení činnosti všech centrálních složek, které se v rámci MNO i mimo resort podílejí na řešení základní právní problematiky výstavby čs. ozbrojených sil. K tomu má přispět právní komise MNO, nově ustanovená ministrem národní obrany, jakožto oborová komise pro rozvíjení vědeckovýzkumné práce a současně iniciativní, koordináční a poradní právní orgán MNO.

Z hlediska rozpracování právních aspektů výstavby ozbrojených sil přísluší právní komisi MNO zejména

— **usměrňovat rozvíjení právních věd (zejména vědních disciplín správního a hospodářského práva) jakožto relativně samostatné odvětví společenskovo vědní fronty při zajišťování obranyschopnosti země a specifických potřeb ozbrojených sil,**

— **formulovat perspektivní směry výzkumné práce ve vědním oboru, navrhovat opatření ke komplexnímu zabezpečování plnění výzkumných úkolů,**

— **zabezpečovat úzký kontakt a koordinaci s účelovými a vědeckovýzkumnými pracovišti mimo resort MNO a účast civilní vědecké fronty při řešení úkolů ozbrojených sil,**

— **usilovat o ujednocování postupu vojenských právníků při teoretické přípravě i realizaci závažných právních dokumentů v ozbrojených silách, podílet se na koncipování základních metod a forem uplatnění vědního oboru v praxi MNO a vojsk a předkládat odborná doporučení příslušným služebním orgánům ozbrojených sil,**

— **integrát po obsahové stránce právní propagandu a výuku práva v ozbrojených silách, ujednocovat požadavky právních věd na vědecké informace v působnosti MNO apod.**

Právní komise MNO jako odborný poradní orgán nemůže vyřešit naléhavé právní a vědeckovýzkumné úkoly nebo nahradit příslušné služební právní orgány, pokud je z kádrových (zvl. výše počtů) či jiných důvodů nemohou obsáhnout. Proto je třeba vytvářet kádrové předpoklady

k tomu, aby právní problémy ozbrojených sil řešily komplexně služební orgány, pracovat organizované doplňování, přípravu, doškolování a odborné metodické řízení vojenských právníků na základě dlouholetého perspektivního plánu rozvoje právně teoretické a vědeckovýzkumné činnosti. Dnes je již naléhavý požadavek na systemizaci právníků nejen na složkách MNO, nýbrž i na vojenských okruzích (armádách) a svazcích. Vždyť každý větší závod a podnik má právní oddělení, pocítuje potřebu právníků — odborníků. Úkoly okruhu (armády) či divize mají snad méně složitou problematiku, že se bez nich zatím obejdou? Anebo je to na úkor socialistické zákonitosti?

Bez soustavného důsledného rozvíjení vědecké činnosti v oboru práva se ztěžší podaří odbourat jistou stagnaci právníckého myšlení a právní kultury v ozbrojených silách, překonat „zaběhnutý“ praktikismus při řešení nejrůznějších právních otázek spojených s výstavbou ozbrojených sil a s funkcí MNO jako ústředního orgánu státní správy, zkvalitnit v žádoucí míře správu, řízení a velení.

V nedílné jednotě s rozpracováním a

konkrétním řešením výstavby čs. ozbrojených sil je proto **potřebné s předstihem teoreticky zkoumat a prakticky řešit její první aspekty jak v míru, tak za mimořádných opatření i ve válce.** V součinnosti s ostatními společenskými vědami je nutné **zvýšit podíl a účast právních věd na řešení problémů dalšího rozvoje ozbrojených sil i v jejich denním životě a vytvářet k tomu materiální, organizační i kádrové předpoklady.** Při rozvíjení teoretické a vědeckovýzkumné činnosti v základních právních disciplínách prohlubovat spolupráci v rámci armád Varšavské smlouvy především dvoustrannou spoluprací s centrálními právníckými institucemi spojenou s výměnou poznatků a zkušeností.

Základem tematického zaměření vědeckovýzkumné činnosti státního, správního, hospodářského a mezinárodní válečného práva je studie „Perspektivy rozvoje právní disciplíny v ČSLA“, zpracovaná při analýze stavu vědeckovýzkumné činnosti společenských věd v ČSLA. Domníváme se, že důsledná a cílevědomá realizace úkolů povede k tomu, že i právní disciplíny zaujmou své místo mezi ostatními společenskovědními disciplínami v ČSLA.